

Hotell vid Tuvesvik

Anpassning och landskapspåverkan

Bohusläns museum rapport 2023:14

**BOHUSLÄNS
MUSEUM**

Hotell vid Tuvesvik
Anpassning och landskapspåverkan

Kulturhistorisk utredning 2023-11-01

Lavön 2:90 och 2:20

Morlanda Sn, Orust kommun

Tomas Brandt

Bohusläns museum
Museigatan 1
Box 403
451 19 Uddevalla
tel 0522-65 65 00
info@bohuslansmuseum.se
www.bohuslansmuseum.se

Bohusläns museum Rapport 2023:14

Hotell vid Tuvesvik - Anpassning och landskapspåverkan
Kulturhistorisk utredning 2023-11-01

ISSN 1650-3368

Författare Tomas Brandt

Alla foton av Tomas Brandt, Bohusläns museum. Upphovsrätt enligt Creative Commons licens CC BY. <http://creativecommons.org>.

Illustrationer ny hotellanläggning från TB-gruppen/INOBI arkitekter.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket medgivande 90.8012

Omslagsbild: Platsen för hotelletablering vid Tuvesvik, sedd från Härmanö.

Innehåll

Inledning.....	3
Sammanfattning.....	4
Aktuella riksintresseområden	5
Landskapsanpassning av en hotellanläggning vid Tuvesvik.....	11
TB-gruppen / INOBI-s förslag	20
Källor	24

Inledning

Med anledning av föreslagen ny hotellanläggning vid Tuvesvik, har Bohusläns museum på uppdrag av Orust kommun gjort en analys av påverkan på riksintresseområdenas landskaps- och kulturvärden. Med "Tuvesvik" i det följande avses platsen kring färjeläget, den del som är synlig från sjön, dvs. västsidan.

För området gäller en detaljplan från 2006 som medger byggnation av en hotellanläggning på platsen. För bostadsbebyggelsen på berget söder om själva färjeläget gäller en ändring i detaljplanen från 2015.

Eftersom det idag inte finns någon hotellanläggning på platsen, kommer det för många att upplevas som en mycket stor förändring om det byggs en anläggning här, jämfört med nuläget, en förändring som säkerligen leder till reaktioner. En hotellanläggning blir per definition relativt stor, och kommer bli väl synlig hur den än gestaltas. Men denna grundläggande fråga, om riksintressепåverkan av en ny hotellanläggning vid Tuvesvik får anses ha prövats tidigare, när detaljplanen 2006 togs fram.

Konceptet för ny hotellanläggning vid Tuvesvik, enligt TB-gruppen/Inobis förslag 2023-09-27.

Analysen utgår från ett koncept daterat 2023-09-27 för gestaltning av den nya hotellanläggningen, framtaget av TB-gruppen, som fått markanvisning på markområdet, med hjälp av arkitektkontoret Inobi.

Detta koncept avviker i några delar från gällande detaljplan från 2006. Föreliggande analys utgår från dessa avvikelser, och hur det nu aktuella konceptet förhåller sig till riksintresseområdena på platsen. Föreliggande analys utgår också från konceptets generella drag, så att det ska kunna vara vägledande i en fortsatt planprocess där förslaget rimligen kommer genomgå vissa förändringar.

Sammanfattning

En hotellanläggning vid Tuvesvik kommer innebära en stor visuell påverkan i närområdet, och därmed också på de två riksintresseområden som är aktuella i sammanhanget. Den grundläggande frågan om lämpligheten i detta får anses prövad i och med framtagandet av gällande detaljplan.

Tuvesvik ligger vid ett visuellt sammanhållet landskapsrum, mycket väl synligt från den mycket kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen på Gullholmen/Norra Härmanö. Det som görs på Tuvesvik får återverka också på denna bebyggelse, likaväl som på landskapsbilden som helhet.

Strategin i detaljplanen från 2006 för att minska negativ påverkan på landskapsbilden var tredelad: Att koncentrera förändringar i landskapsbilden till en enda punkt, dvs. Tuvesviks färjeläge med sitt närområde, att hålla nere byggnadshöjderna så långt möjligt med hänsyn till de byggnadsvolymer det ändå rör sig om, samt att ge byggnationen en anknytning till lokal byggnadstradition.

Man har i genomförandet i praktiken omprövat delar av denna tredelade strategi: Bostadsbyggnationen söder om färjeläget blev genom planändringen 2015 betydligt högre än ursprungligen avsett, och anknytningen till lokal byggnadstradition saknas både i terminalbyggnaden och bostadshusen.

Den del av strategin som återstår ograverad är att koncentrera förändringarna till en enda punkt i landskapsrummet. Detta är fortsatt en mycket viktig del, att Lavön/Krokön på sin västsida endast blir bebyggd på detta ställe, och att det inte blir ett led i en fortsatt väl synlig bebyggelseutveckling.

Vad gäller terminalbyggnaden innebär slopandet av anknytning till lokal byggnadstradition inte någon större negativ påverkan, eftersom den har en så begränsad synlighet från det omgivande landskapsrummet. Det har däremot en betydligt större effekt vad gäller bostadshusen, eftersom de har en mycket större synlighet. Detta dels på grund av att de redan från början ligger i ett höjdläge, och dessutom har givits en högre nockhöjd än vad som ursprungligen var tänkt.

En anknytning till traditionellt byggande är dock fortsatt viktig, trots de avsteg som redan gjorts. Den hotellanläggning som kommer byggas kommer bli mycket väl synlig, och någon form av anpassning till den traditionella bebyggelsen i miljön har fortsatt relevans.

Konceptets föreslagna placering i höjdläge, något högre än i gällande detaljplan från 2006, innebär inte någon stor förändring i påverkan på landskapsvärdena. Det innebär samtidigt att man kan undvika sprängning i berget. Likaså undviker man att få angöringsväg och -ytor på den synliga västsidan av Lavön/Krokön, en positiv förändring jämfört med planen.

Aktuella riksintresseområden

Det finns två områden av riksintresse som är relevanta i sammanhanget, och vars värden är de som anpassningsfrågan ska prövas mot. Det ena är området enligt Miljöbalken 4 kap. *Högexploaterade kusten*, dvs. södra halvan av nationallandskapet Bohuskusten. Det andra är området enligt 3 kap. av riksintresse för kulturmiljövården *Norra Orustskärgården*.

Tuvesvik ligger inom det förstnämnda och strax utanför det sistnämnda, dock med omedelbar visuell kontakt, varför det ändå är relevant i sammanhanget.

Riksintresse nationallandskap enligt 4 kap. MB

Bohusläns kust är enligt 4 kap. miljöbalken (MB) i sin helhet av riksintresse med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns där. 4 kap. talar om kustens *samlade värden*, en viss skillnad mot riksintressen enligt 3 kap., där det är uppräknade specifika värden som konstituerar riksintressena.

Värdet hos riksintresset enligt 4 kap. beskrivs i rapporten *Kustområdet och skärgården - en värdebeskrivning av ett nationallandskap enligt 4 kap. miljöbalken* från Länsstyrelsen i Västra Götaland (Rapport 2000:8), som också 2015 gjorde en uppdaterad analys *Riksintressen för obruten och högexploaterad kust - Analys av värdebeskrivningar i Bohuslän* (Rapport 2015:44). I denna analys framhålls vikten av att konkretisera värdena på de respektive platser inom riksintresset som berörs (sid 15).

"För att säkerställa att de unika värdena från respektive riksintresse inte går förlorade är det av stor vikt att kommunerna ägnar mer arbete åt att aktualisera just deras värden. Det bör ses som mycket viktigt att ha en klar bild, inte bara över hur ett landskap ser ut utan också hur det upplevs. Om dessa värden inte är tydliga innan ett exploateringsprojekt inleds blir bedömningen av huruvida projektet inkräktar på de värdena som avses skyddas svår." Det påpekas här särskilt att även upplevelsen av värdena är viktig att hantera.

Riksintresset Bohuskusten är uppdelad i norra delen, *Obrutna kusten*, och den södra delen, *Den högexploaterade kusten*. Värdena för denna södra del sammanfattas så:

1. *Ursprunglighet inom vissa delar av området.*
2. *Närhet till områden med många människor.*
3. *Förutsättningar för rörligt friluftsliv: badplatser, fiskeplatser, möjligheter till båtsport.*
4. *Rekreationsmiljö för ett stort antal människor.*
5. *Tillgängliga och attraktiva bad-, strand- och skärgårdsområden i vissa delar.*
6. *Högklassiga fornlämningsmiljöer.*
7. *Talrika äldre bebyggelse- och verksamhetsmiljöer.*
8. *Vetenskapliga natur- och kulturvärden.*
9. *En i sig värdefull kombination av högklassiga natur- och kulturvärden.*

Det anses också att det särskilt är kombinationen av de olika förutsättningarna som är värdefull.

Riksintresset Den högexploaterade kusten enl 4 kap. är ett mycket stort område, omfattande hela södra Bohuskusten. Källa: Informationskartan Länsstyrelsen Västra Götaland.

Natur- eller kulturvärden?

Om man jämför riksintresset enligt 3 kap. för kulturmiljö (se nästa sida), med riksintresset enligt 4 kap., så innehåller riksintresset för kulturmiljö aspekter som också nämns för riksintresset enligt 4 kap. Man kan uttrycka det så, att innehållet i riksintresset för kulturmiljö i detta fall samtidigt är ett uttryck för riksintresset enligt 4 kap., exempelvis för punkterna *6. Högklassiga fornlämningsmiljöer*, *7. Talrika äldre bebyggelse- och verksamhetsmiljöer*, och *8. Vetenskapliga natur- och kulturvärden*.

Det är vidare så att ur kulturmiljöperspektiv spelar även naturen i området en viktig roll, även om den inte nämns uttryckligen i dess riksintressebeskrivning (se nästa sida). I området av riksintresse för kulturmiljövården dominerar i realiteten de obebbyggda kala bergsområdena, med bebyggelse och fornlämningar lokaliserade på enstaka punkter. Detta motsvarar värdet *1. Ursprunglighet inom vissa delar av området*.

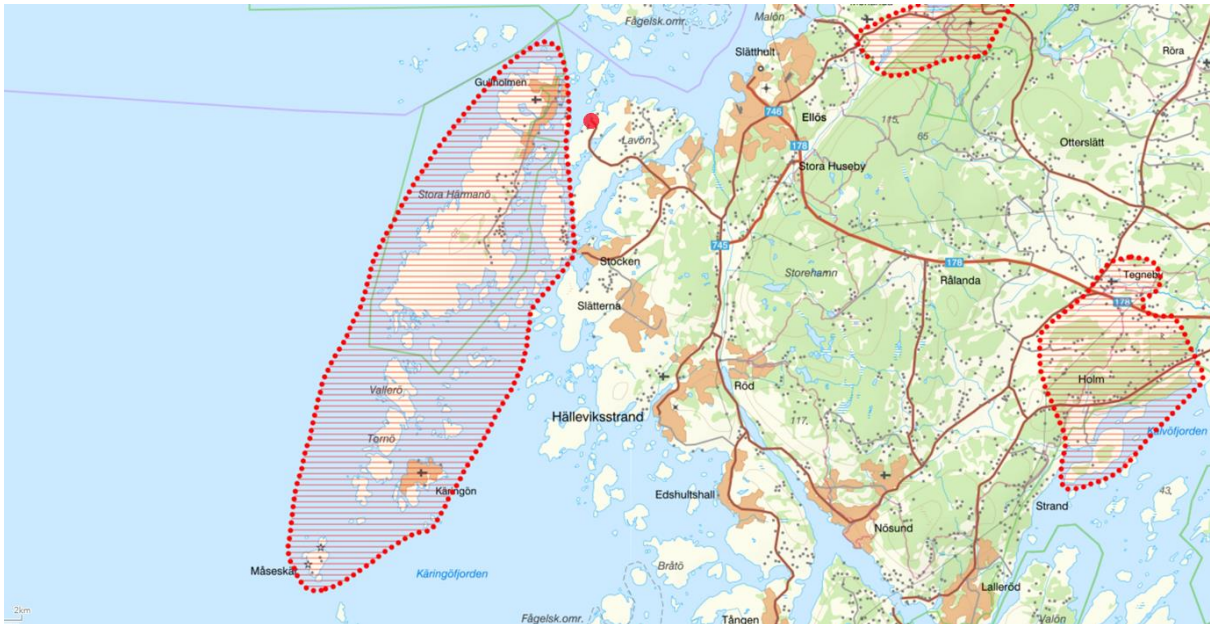
Den samlade upplevelsen av dessa två riksintressen är alltså en kombination av natur- och kulturvärden: *9. En i sig värdefull kombination av högklassiga natur- och kulturvärden*. Utifrån dessa till viss del sammanfallande och till viss del kompletterande intressen, kan riksintressenas behov i det följande behandlas ur ett samlat perspektiv.

Riksintresset enligt 4 kap. har också andra värden, som förutsättningar för rörligt friluftsliv, rekreativmiljö m.m.. Dessa aspekter behandlas inte i denna analys.

Vad gäller begreppet *naturvärden* så är det som behandlas i föreliggande analys främst naturen i övergripande perspektiv och upplevelseperspektiv. Frågor som rör landskapets *vetenskapliga naturvärden* i form av arter, förekomster, biotoper etc. behandlas inte, och därför används fortsättningsvis begreppet *landskapsvärden* för att undvika missförstånd.

Riksintresset för kulturmiljövård MB 3 kap. 6§

Området utanför Tuvesvik ingår i ett större område av riksintresse för kulturmiljövården: KO34 Norra Orustskärgården. Det sträcker sig från nordspetsen på Härmanö ner till Käringön och Måseskär i söder.

Riksintresset O36 Norra Orustskärgården (skrafferat) och Tuvesvik (Röd prick). Källa: Informationskartan Länsstyrelsen Västra Götaland.

Riksintressebeskrivningen är enligt följande: *”Skärgård med många olika miljöer knutna till havet: fiskelägen (Gullholmen, Käringön, Råön), fyrplats (Måseskär), lämningar efter tidigare sillperioder (Hermanö, Skällehus).*

Motivering: *Skärgårdsmiljö typisk för mellersta Bohuslän med tätbebyggda fiskelägen (stränder) på karga kronoholmar där man helt eller huvudsakligen tagit sin försörjning från havet. Fiskelägen tillsammans med tomtningar, Måseskärs fyrplats och industriella lämningar från sillperioderna visar hur människan nyttjat skärgården framförallt från 1500-talet och framåt.*

(Tidigindustriell miljö, Kyrkomiljö, Kommunikationsmiljö).

Uttryck för riksintresset: *Täta bebyggelseklungor med små enkelstugor och större ljusa dubbelhus; sjöbodas och magasin samt stigar, prång och gränder på Gullholmen, Käringön, och i mindre skala även på Råön (fiskelägen troligen från 1500-talet). Kyrkor uppförda under den stora sillfiskeperioden i slutet av 1700-talet på Käringön och Gullholmen. Simsons prästgård på Käringön. Lämningar efter bosättning på Vallerö (fiskeläge under 1600-talet), begravningsplats på Vedholmen, lämningar efter trankokeri och sillsalterianläggningar och Måseskärs fyrplats med länets första Heidenstamsfyr från 1865.”*

En ungefärlig skiss på det område (blå prickar) som behöver vara skyddat för att säkerställa Gullholmens upplevelsevärden. Det hade varit önskvärt att riksintresset hade denna utbredning.

Kulturmiljöriksintressets avgränsning

Riksintresset för kulturmiljövård har en avgränsning åt nordväst som gör att Tuvesvik hamnar utanför. Denna avgränsning är dock något svår att uppfatta om man är på plats, den följer inte någon naturformation eller motsvarande, utan skär istället snett igenom ett visuellt sammanhängande landskapsrum, vilket utgörs av farlederna mellan Härmanö och Orust, med omgivande kuststräckor.

Det är mycket tydligt att hela landskapsavsnittet mellan Lavön/Krokön och Gullholmen/Härmanö, med de mindre öar som finns där, måste betraktas som *ett sammanhängande värdeområde*.

Gullholmen är en av de absolut viktigaste delarna i denna del av det kulturhistoriskt motiverade riksintresset. Gullholmen är helt unik ur ett nationellt perspektiv med sin täta bebyggelse som helt täcker holmen. För att kunna säkerställa upplevelsen av denna plats krävs egentligen ett "skyddsområde". Detta område omfattar den öppna vattenytan norr, öster och söder om holmen, samt omgivande kuststräckor, inklusive Tuvesvik, så som markerats med blå prickar på kartan ovan.

Att detta viktiga område faller delvis utanför riksintresset för kulturmiljövård är problematiskt, men uppvägs dock av att det ingår i riksintresset enligt 4 kap. Det blir alltså så att riksintresset *Högexploaterade kusten* framför allt ska säkerställa de övergripande landskapsvärdena här, medan riksintresset *Norra Orustskärgården* ska säkerställa de specifika kulturvärdena i området. Det går i detta fall inte heller att tydligt särskilja de två riksintressenas respektive behov, eftersom de i så hög grad sammanfaller.

Tuvesvik och riksintresset för kulturmiljövård

Tuvesvik ligger inte inom riksintressets avgränsning, utan strax utanför. Tuvesvik med sina närmsta omgivning har inte några egna utpekade kulturvärden. Det har däremot ett läge som ligger direkt i siktlinjen från södra delen av Gullholmens hamn, en av de

Denna bild visar den visuella närheten mellan Tuvesvik och Gullholmen/Härmanö.

Även denna vy, tagen från bryggan där man går av färjan i Gullholmens hamn, visar det visuella sambandet mellan Tuvesvik och Gullholmen/Härmanö, och att det som sker på Tuvesvik har tydlig visuell påverkan på riksintresset för kulturmiljövård.

viktigare siktpunkterna i riksintresset, eftersom så många människor passerar denna punkt när man reser till och från området. Riksintressets avgränsning åt detta håll motsvarar som nämnts ovan ingen specifik landskapsformation eller landskapsavsnitt, och rent visuellt tillhör Tuvesvik samma landskapsavsnitt som också tillhör riksintresset. Det spelar därför roll för kulturmiljöintressena vad som görs på Tuvesvik.

Lämplig utformning

PBL:s bestämmelse i 2 kap. 6 §, som säger att ny bebyggelse ska ha en utformning och placering som är lämplig med hänsyn till platsens natur- och kulturvärden, är en bra utgångspunkt för att utifrån riksintressenas värden styra vad och hur det byggs på Tuvesvik, och därmed undvika eller minska negativ påverkan på riksintressena.

Lämpligheten i utformning och placering ska, som nämnts ovan, inte primärt prövas mot vad som är lämpligt för själva Tuvesvik, utan utifrån vad som är lämpligt med

utgångspunkt i den visuella påverkan på riksintressena, alltså vad som kan ses på håll från de väl trafikerade farvattnen kring Gullholmens hamn.

För en större anläggning, som den hotellanläggning som det nu är fråga om, placerad väl synlig, blir det följande faktorer som avgör:

1. Utifrån områdets stora landskapsvärden är det mycket viktigt att större nybyggnationer koncentreras till ett minimum av lokaler, och inte sprids ut i landskapet och successivt "tar över" på allt fler platser. De skulle då förta upplevelsen av de obrutna kustlinjerna. Att hålla sig intill den befintliga exploatering som redan skett på Tuvesvik, minskar den negativa påverkan i området som helhet. En ytterligare byggnation i form av en restaurangbyggnad är planerad vid Lavön/Kroköns norrända, men den lokaliseringen är prövad i planarbetet för Del av Lavön 2:20 upprättad 2019-12-02. Den möjliggör restaurang och fiskeriverksamhet. Ytterligare väl synliga byggnationer utöver detta inom denna del av de två riksintressena bör inte komma i fråga. Det är inte aktuellt nu, men bör påpekas.
2. Det är också önskvärt i generell mening att nybyggnation endast i begränsad omfattning bryter horisontlinjerna, dvs. inte sticker upp över bergskonturerna allt för mycket, detta för att bibehålla så mycket som möjligt av upplevelsen av den karaktäristiska bohusnaturen.
3. Frågan om placering i höjdded för hotellet har i gällande plan lösts genom att spränga för att ge det en lägre placering. Effekterna av dessa sprängningsarbeten innebär dock i sig en negativ visuell påverkan på landskapet. Mot bakgrund av att det redan finns högt placerad bostadsbebyggelse söder om färjeläget, bör det vara möjligt att undvika dessa sprängningar genom att placera hotellet något högre än i gällande plan, så länge inte hotellet bryter bakomliggande bergskontur (sett från Gullholmen) enligt 2 ovan.
4. Förutom placering i höjdded är andra grundläggande frågor som färg, form, material m.m. mycket viktiga. Att välja dämpade kulörer är exempelvis en lämplig strategi. Helt avgörande är att helt främmande materialval undviks, som exempelvis blänkande glasfasader eller andra lösningar som skulle skapa oönskade effekter. Det är inte aktuellt nu, men det bör påpekas.
5. Stilmässig anpassning är helt avgörande om man bygger i omedelbar närhet till den äldre bebyggelsen i området. Hotellanläggningen på Tuvesvik kommer inte att ligga i omedelbar närhet till den äldre bebyggelsen, men kommer ändå att vara väl synlig. Frågan om stilmässig anpassning blir ur närmiljöns perspektiv på Tuvesvik mindre viktig, men spelar ändå roll för den större helheten. Detta eftersom platsen är så väl synlig såväl specifikt från Gullholmen/Härmanö som generellt från farleden, och ingår i samma visuella sammanhang som den äldre bebyggelsen. Denna visuella närhet gör att ett traditionellt anknutet stilval är att föredra.
6. Vad gäller frågan om en väl synlig eller mera dold placering, så bör påpekas att en hotellanläggning placeras på det sätt som nu är aktuellt, väl synligt från omgivningen, har en historisk förankring i Bohuslän. Denna synlighet måste dock balanseras mot den övergripande landskapspåverkan.

Landskapsanpassning av en hotellanläggning vid Tuvesvik

Landskapsanpassning i gällande plan

Strategin i gällande detaljplan för landskapsanpassning var att koncentrera påverkan till en plats, hålla nere höjderna så långt det går när man ändå bygger uppe på berget, och att låta ny bebyggelse utformas med hänsyn till lokalbyggnadstradition.

Hotellanläggningen i detaljplanen från 2006 har lokaliserats invid en plats som ändå skulle bli påverkad av byggnation i och med utbyggnaden av färjetterminalen. Därmed har man koncentrerat landskapspåverkan till en enda plats.

Genom sin placering i höjdläge har man försökt minska hotellets visuella påverkan. Det skulle dock medföra sprängningsarbeten för att få ner hotellet till önskad nivå, något som i sig skulle medföra en negativ landskapspåverkan.

För att ytterligare anpassa all den nytillkommande bebyggelsen (Terminal, servicebyggnader, bostadshus, hotell) ges i planbeskrivningen anvisningar som går ut på att dessa byggnader ska utformas med hänsyn till lokal byggnadstradition. Exempelvis om terminalen anges: *”Terminalen ska ges en tilltalande utformning vad beträffar material, plantering etc. Byggnaderna ska ges karaktär av traditionella magasin/bodar med traditionella material (taktegel, träfasad etc.). Även färgsättning ska ske med beaktande av lokal byggnadstradition.”*

Denna inriktning på stiluttrycket, med syfte att skapa en anpassning till ett landskapsrum med kulturhistoriska värden, konkretiserades genom specifika planbestämmelser kring fasad- och takmaterial, takform, takvinklar och kulörer.

Genomförande efter 2006

De mindre servicebyggnaderna kring terminal och parkering är i huvudsak uppförda i enlighet med planens intentioner.

Terminalbyggnaden har en landskapsanpassning i den meningen att den är låg och relativt mörk, och sticker därför inte ut visuellt på håll. Den blev däremot inte alls byggd på ett sätt som anknyter till lokal byggnadstradition enligt ovan, det är i stället en i generell mening modernistisk byggnad.

Detta avsteg från anknytning till lokal byggnadstradition fortsatte för bostadshuset söder om färjeläget i och med planändringen 2015. Man menade att detta tillsammans med max nockhöjd på +16 m medförde *”att möjligheten till att bygga rationella och prisvärda bostäder utifrån reglering i gällande detaljplan var begränsade.”* (sid 5)

I den planändring som gjordes hade därför utformningsbestämmelserna justerats på flera sätt, bland annat enligt följande *”Planerad bebyggelse blir fortsatt i enlighet med gällande detaljplans krav på anpassning till den lokala byggnadstraditionen i färg, form och materialval, men med en ”ny tolkning” av denna tradition, utifrån vår tid och för ett flerbostadshus i ett kustnära läge”* (sid 10).

De hus som byggdes är dock inte en tolkning av lokal byggnadstradition. De hus som ligger här idag är istället mycket typiska för sin byggnadstid på 2010-2020-talet.

Terminalbyggnaden blev uppförd utan anknytning till lokal byggnadstradition, i vad som kan karaktäriseras som enkel modernism. Den röda byggnaden bakom, med sadeltak och röd träpanel följer detaljplanens intentioner.

Bostadshusen söder om färjeläget, med grå träpanel, grå plåttak och inget takutsprång. En utformning som återfinns på flera håll i Norden under 2010-talet, ett uttryck för samtida nordiskt byggande. Däremot saknas anknytning till lokal byggnadstradition. Notera det positiva i att även om det finns markarbeten i husens närhet, har bergen runt om lämnats orörda.

Höjdmässigt gjordes ytterligare ett avsteg. Den ursprungliga planen från 2006 hade avsikten att minska landskapspåverkan genom att hålla nere den nya bebyggelsens höjd, och angav därför max nockhöjd +14 för hotellet och +16 för bostadsbebyggel-

Tuvesvik sett från Gullholmen, med läget för hotellet markerat. Man ser hur bostadsbebyggelsen sticker över den bakomliggande bergshorizonten en aning. Jämför dock med bilden på föregående sida, tagen på nära håll, där höjden ger en mycket mer dramatisk effekt. Men för de flesta kommer byggnationen uppfattas på håll, och som här med en ögonhöjd 4-5 m över havsytan. Att hålla sig under bergshorizonten, sett från denna position, kan vara en lämplig utgångspunkt för en hotellanläggning. Hotellanläggningens läge ungefärligen markerad.

sen. Planändringen 2015 innebar att bostadsbebyggelsens nockhöjd ökades med 9 meter, till +25 meter som max nockhöjd.

Sammanfattningsvis så har man idag dels högt placerad bebyggelse som på ett mycket väl synligt sätt bryter horisontlinjen, och dels bebyggelse som förhållit sig mycket frihetligt till valet av stilmässigt uttryck, men med viss hänsyn till den generella landskapspåverkan. Motivet för specifikt +14 m nockhöjd för hotellet finns alltså inte längre, även om det i generell mening är bra att hålla nere höjden. Motivet att förhålla sig till traditionella byggnadssätt finns dock fortfarande kvar.

Stor eller begränsad landskapspåverkan av placering i höjdläge

Det sammanhängande landskapsrum i vilket hotellanläggningen kommer placeras är ett mycket stort landskapsrum. De illustrationer som visar hotellet eller bostadsbebyggelsen på nära håll ger intrycket av att de sticker eller kommer sticka långt över den bakomliggande bergshorizonten. Men så kommer inte bli fallet sett ur det större landskapsperspektivet, där man huvudsakligen kommer se anläggningen på håll.

Så länge hotellet inte blir allt för högt, utan håller sig under exempelvis nockhöjden för bostadshuset och under bakomliggande bergshorizont, så blir förändringen i höjdläge jämfört med planen inte någon avgörande fråga.

Tuvesvik är beläget i ett stort landskapsavsnitt med stora sammanhängande partier av obruten kustlinje. Det stora värdet ligger i att dessa områden förblir opåverkade. Själva Tuvesvik utgör endast en mindre del av området.

Sprängning eller inte

Planen från 2006 medger relativt omfattande sprängningar för att kunna placera hotellbyggnaden i ett lägre höjdläge. Att anläggningen skulle ligga delvis nedsprängd skulle förmodligen bli lätt att uppfatta genom läget, och troligen via den delvis synliga bergskärningen bakom anläggningen. Vidare också genom den markbearbetning kring hotellet som då blir nödvändig, bland annat genom att väg och ytor för angöring blir placerade framför hotellet och därmed väl synliga.

Medan bergen på västsidan är relativt opåverkade, är området kring färjeterminalen på Tuvesvik, från det ställe där vägen går över från Lavön till Krokön och upp till norra änden av Krokön, idag kraftigt påverkad av terminalanläggningen med tillhörande parkeringsplatser, flera omgärdade med kraftiga staket och motordrivna grindar, liksom andra verksamhetsbyggnader. Denna påverkan finns dock nästan undantagsvis på östra sidan om vägen, utom synhåll från sjön och Gullholmen/Härmanö. Hela västsidan, dvs. den del som syns utifrån det värdefulla landskapsavsnittet, är alltså endast i mindre del påverkat av dessa anläggningsarbeten och är till övervägande del opåverkad. Det gäller även de nya bostadshusens närområde.

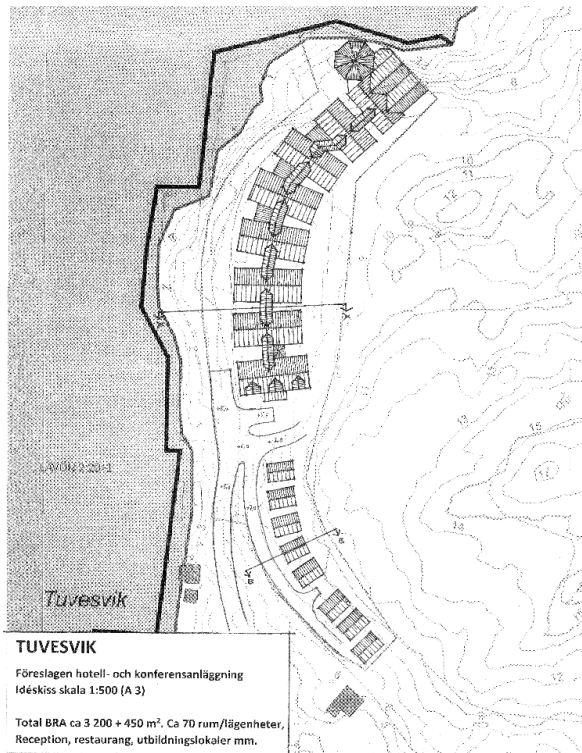
Att genomföra stora sprängningsarbeten på områdets västsida är därför inte lämpligt, även om motivet är att hålla nere nockhöjden på hotellet. Att så stora delar som möjligt av befintliga berg finns kvar har därför ett uppenbart värde för att bibehålla landskapsvärdena.

Lokal byggnadstradition som verktyg för anpassning

Detaljplanen från 2006 refererar till *lokal byggnadstradition* som ett av flera lämpliga redskap att skapa en bra anpassning till platsens natur- och kulturvärden, vilket därmed också har styrt vissa av planens utformningsbestämmelser. Den tillkommande bebyggelsen skulle uppföras med stor hänsyn till lokal byggnadstradition, vilket bland annat konkretiserades till material- och kulöranvisningar i planbestämmelser.

Lokal byggnadstradition brukar i detta sammanhang, när det refereras till i en detaljplan, definieras som traditionellt och historiskt förankrat byggnadssätt, så som det tar sig uttryck i närområdet.

”Bohuslänsk byggnadstradition” är exempelvis ett relativt etablerat begrepp som används för att beskriva lokal byggnadstradition längs Bohuskusten. Det omfattar dock i huvudsak bostadshus, sjöbodar, magasin, ladugårdar etc, och fungerar utmärkt som verktyg för anpassning om det handlar om mindre byggnader. Det blir däremot problematiskt när det gäller att styra utformningen av större anläggningar, vilka saknar egentliga förebilder i det som kan kallas *lokal byggnadstradition*.

Till vänster: Skiss som illustrerar hur tankarna såg ut för hotellanläggningen i den ursprungliga planen: En större byggnad i norr, sammanlänkad med åtta ungefär likstora byggnader, samt åtta friliggande stugor söder om detta.

En sådan byggnadskonstellation saknar historisk förebild i lokal byggnadstradition. Det blir då i stället någon form av uppskalning av en gestaltning som egentligen hör ihop med mindre friliggande byggnader: Man lånar en stildräkt och applicerar på en annan större volym, och/eller mångfaldigar den enskilda förebilden till alla de nya byggnadsvolymer som erfordras.

Att bygga i anslutning till *specifikt lokal byggnadstradition* är dock ett av flera möjliga uttryck för historicerande byggande, dvs. att bygga i eller i anknytning till någon form av historiskt anknuten byggnads- eller stiltradition. Och utifrån ett sådant perspektiv finns *även* andra relevanta historiska stilförebilder att utgå från, när det gäller större byggnader kopplade till besöksnäring. Besöksnäringen har historiskt sett varit en viktig faktor i Bohusläns bebyggelseutveckling sedan framförallt 1800-talets slut. Dess historiska avtryck i bebyggelsen finns även här på Orusts västsida, alltifrån det konverterade 1800-talsbostadshuset Bulls pensionat på Käringön, till funktionalistiska Gullholmsbaden på Härmanö, ursprungligen Reso, från 1942.

Bryggor, bodar, magasin och bostadshus på Lilla Gullholmen. Några av de typiska beståndsdelarna i den lokala byggnadstraditionen i Orustskärgården. I bakgrunden också en konserverfabrik.

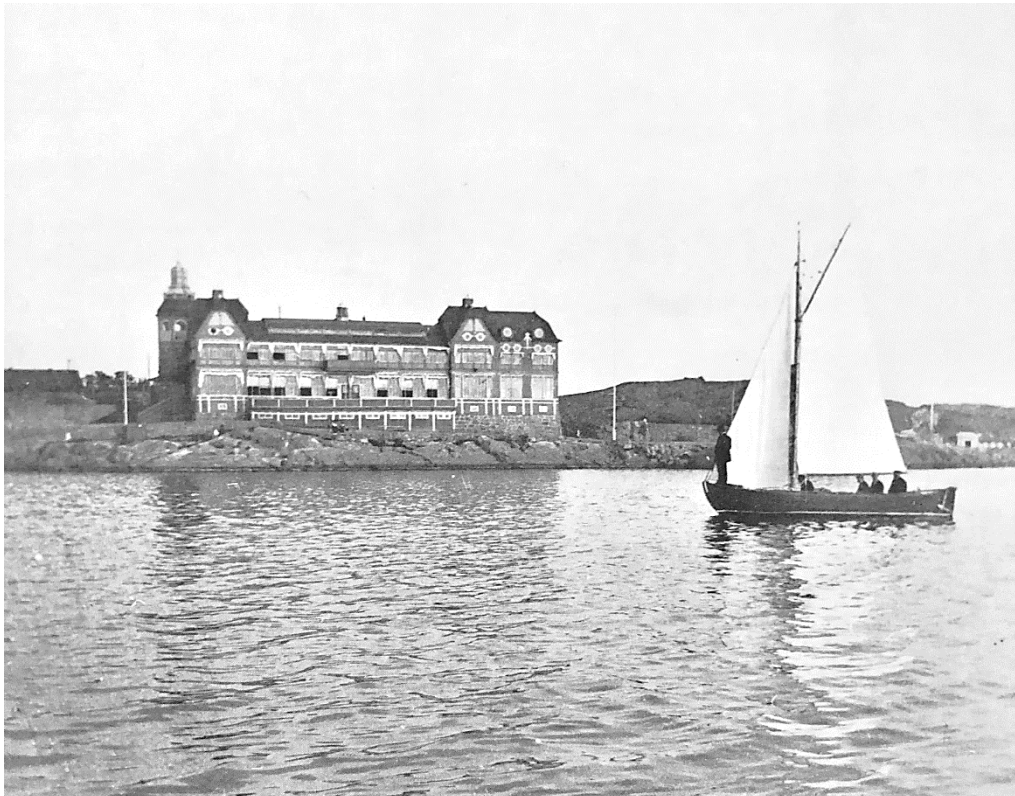
Större besöksmålsanläggningar har alltså förekommit sedan mitten av 1800-talet i Bohuslän, och har historiskt sett byggts i stiltraditioner som hade en större utbredning i Sverige, dvs. inte med en specifikt lokal anknytning. Stilmässigt uppvisar dessa anläggningar en utveckling från 1800-talets snickeristilar och vidare till utpräglad funkis.

Marstrand Turisthotell / Oscars från omkring sekelskiftet 1900. Större besöksmålsanläggningar, som hotell, restauranger, societetshus och badhus byggdes i andra traditionellt anknutna stildräkter än de lokala traditionerna.

Det är rimligt att tolka hänvisningen på *Lokal byggnadstradition* i detta fall, när det gäller en större hotellanläggning, som att den kan inkludera det mer övergripande *historicerande byggnadssätt, med anknytning till besöksnäringens byggnadstraditioner* eftersom det är så det har sett ut längs Västkusten, från Strömstad ner till Varberg, sedan mitten av 1800-talet och fram till 1930-talet.

Vad gäller placering, så har dessa, från det att man på 1800-talet började bygga societetshus, varmbadhus och badrestauranter, och fram till 1900-talet när nya pensionat, hotell och företagsägda anläggningar byggdes, inte sällan placerat dem som solitärer i väl synliga lägen, gärna med nära utsikt över vattnet.

Restaurang Långedrag från 1904, ett exempel på en väl synlig placering nära vattnet, så som flera andra anläggningar kopplade till Västkustens besöksnäring. Bild från Långedrag's Vårds-hus AB (något beskuren).

Historicerande byggnadssätt som anpassning på Tuvesvik

Att använda sig av historiskt förankrade förebilder för en ny stor byggnadskropp bidrar sannolikt i högre grad till att bibehålla de historiska värden som finns på platsen, än om man skapar något helt annat, även om det i sig ges exempelvis dämpade kulörer eller lägre höjder.

Man kan exempelvis se att bostadshusen söder om färjeläget, vilka saknar tydlig koppling till lokal byggnadstradition, genom sin avvikande stildräkt blir en "främmande fågel" i miljön, även om de uppfattas som gråaktiga och därmed inte omedelbart sticker ut (Se bild nästa sida).

De nya bostadshusens avvikande utformning framgår tydligt, när man ser dem i kontrast med den skyddade bebyggelsen i riksintresset. Sett tillsammans med den traditionella bebyggelsen, ser man att de inte är utformade med hänsyn till lokal byggnadstradition. Det är inte lämpligt att ytterligare avvikande gestaltad bebyggelse uppförs på Tuvesvik.

Som framgår exempelvis av bilden ovan (samma som på omslaget) så finns det ett tydligt visuellt samband mellan bebyggelsen på Gullholmen/Härmanö och det som byggs på Tuvesvik. Det blir viktigt att man genom utformning stärker sambandet med den befintliga bebyggelsen, snarare än att man fjärrmar sig. För en så pass stor byggnadskropp skulle en historiskt baserad utformning öka sammanhanget med den i övrigt övervägande äldre bebyggelsen i området.

Tuvesvik sett från lotsutkiken på Härmanö, med hotellets lokalisering ungefärligen inlagd. Även på denna bild ser man det omedelbara visuella sambandet mellan öarna och Tuvesvik.

En hotellanläggning har en stor byggnadsvolym, och blir med nödvändighet väl synlig. Som nämnts tidigare så har en väl synlig placering en viss historisk förankring i Bohuslän, när det gäller dessa större besöksmålsanläggningar.

Höjdmässigt är det lämpligt att ligga lägre än de nya bostadshusens nockhöjd och framförallt under bakomliggande berghorisont, sett i ögonhöjd över marken från Gullholmen/Härmanö.

Sammanfattning

Utgångspunkten för frågan om påverkan på riksintresset blir alltså att Tuvesvik är en plats som redan är mycket visuellt påverkad, inom en större omgivning som i övrigt är övervägande opåverkad av byggnation. Att det förblir så är den övervägande viktigaste frågan i sammanhanget, att Lavön/Kroköns västsida i övrigt får förbli opåverkad. Därmed begränsas den visuella påverkan till endast en punkt.

Att hålla hotellanläggningen under bakomliggande bergskontur är fortsatt viktigt. Detta sett från visst avstånd, som exempelvis från Gullholmen/Härmanö. Det innebär att man bör kunna tillåta en högre nockhöjd än vad planen gör idag. Något under de nya bostadshusens nockhöjd är ett bra riktmärke utifrån hur situationen ser ut idag.

Utformningsbestämmelser på Tuvesvik vad gäller material, färg, form har betydelse för hur byggnaderna uppfattas på håll. En koppling till historiskt byggande kommer sannolikt att underlätta anpassningen till den visuella miljön i övrigt, eftersom hotellet kommer att ingå i samma visuella sammanhang som den traditionella bebyggelsen. En allt för bokstavig låsning till *lokal* byggnadstradition kan dock vara problematisk, när det gäller en byggnadsvolym som saknar förebilder i just det lokala. En förebild bland de äldre besöksmålsanläggningar som finns eller ha funnits fungerar också.

TB-gruppen / INOBI-s förslag

Det som nu är aktuellt är ett koncept som avviker från detaljplanen genom att huvudbyggnaden är placerad högre upp, med en max nockhöjd på +19,76, dvs. strax under +20 m, samt att dess huvudbyggnad föreslås ges ett brutet takfall i stället för sadeltak, och att åtminstone initialt föreslagits ges en ljusare färgsättning (vitt eller nära vitt).

Konceptets delar

Höjd

Det nu aktuella förslaget ligger relativt högt, och kommer bli synligt på långt håll. Nockhöjden på hotellet föreslås dock ändå hamna lägre än vad som medgavs i planändringen 2015 för bostadshusen söder om färjeläget.

Står man nära platsen kommer hotellet att upplevas högt, på samma sätt som de nya bostadshusen upplevs som dramatiskt högt placerade. Men det som ligger i värdet hos riksintressena är landskapsrummet som helhet, ett mycket stort landskapsrum där Tuvesvik bara utgör en mindre del. Det är därmed huvudsakligen höjdverkan på avstånd som ska bedömas.

Sett ur detta perspektiv kommer därmed det nu aktuella konceptet inte ge någon påtaglig negativ effekt, så länge det håller sig under den bakomliggande bergshorizonten. Konceptets nockhöjd gör det. Se bilder med hotellets läge sid 13 och 16.

För att hålla nockhöjden enligt plan krävs dessutom omfattande sprängningsarbeten, vilka i sig innebär negativ landskapspåverkan. Genom att lägga det något högre undviker man denna påverkan, vilket kan ses som en positiv avvikelse från planen.

Stilmässig anpassning

Som nämnts ovan fanns i den ursprungliga planen en tanke om att en del av anpassningen av den nya bebyggelsen på Tuvesvik skulle ske genom någon form av stilmässig anpassning till lokal byggnadstradition: *"Byggnaderna ska utformas och färgsättas med stor hänsyn till lokal byggnadstradition"*.

Som nämnts tidigare finns det problem med *lokal* byggnadstradition som direkt förebild när det gäller denna typ av stora anläggningar. Men det nu aktuella konceptet är inte förslaget att byggas i en uppskalad variant av Orust västkusts lokala stiltraditioner, utan en traditionellt inspirerad stil som anknyter till 1900-talets första del, med koppling till västkustens bad- och kurorter.

Detta innebär ett tillräckligt stort hänsynstagande till den lokala byggnadstraditionen. Detta kan dessutom i någon mån också öka anknytningen till värdena i riksintresset.

Hotellanläggningen sedd från Gullholmen/Härmanö. Det visuella sambandet med bebyggelsen inom riksintresset för kulturmiljövård blir uppenbart, trots att Tuvesvik ligger utanför avgränsningen. Detta förenklade fotomontage, där hotellanläggningens storlek, höjd och exakta placering endast är ungefärlig, visar ändå att en historiskt anknuten stil minskar kontrasten mot den befintliga kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. En eventuell sprängkant i berget bakom hotellet hade tydligt kunnat uppfattas från den kulturhistoriskt värdefulla miljön.

Taket

Planen anger att taket ska vara ett sadeltak, och att *"valmning inte får förekomma."*

Det kan finnas skäl att undvika valmade tak om man bygger i direkt anslutning till den äldre bebyggelsen i Norra Orustskärgården, där sådana tak nästan helt saknas. Men generellt är valmade tak en del av de traditionella byggnadsmönstren, och kan fungera även här.

Vad gäller taktäckning anger planen att *"taktäckning ska vara rött oglaserat tegel. För flackare delar kan skiv- eller bandtäckning med plåt tillåtas"*. Det nu aktuella konceptet är i enlighet med detta. Det bör tilläggas att svart plåt är olämpligt, eftersom det saknar tradition på Västkusten.

Fasadmaterial

Enligt detaljplanen ska fasaden vara av trä. Det nu aktuella konceptet har också trä som föreslaget fasadmaterial.

Kulör

Enligt detaljplanen ska fasaderna målas *"grå (järnvitriol), faluröda (slamfärg) eller ockragula"*. Att vitt saknas, en kulör som annars ingår i det traditionella kulörmönstren, är ett medvetet val för att minska den visuella påverkan av en större byggnad. Det finns en poäng att undvika vitt eller nära vitt, just mot den bakgrunden, och att det är lämpligt att hitta en nyans som är mer dämpad. Urvalet mer dämpade nyanser som räknas upp i planen bör dock breddas något.

Vit eller nära vit färgsättning gör anläggningen mer synlig på håll. Bild TB-gruppen/INOBI.

En färgsättning i något mörkare nyanser dämpar landskapspåverkan. På bilden ljusbruna fasader och gröna fönster. Det finns historiskt förankrade färgsättningsteman att utgå från, som kan vara lämpliga att arbeta vidare med. En vanlig färgsättningsmodell förr var ljus fasad, mellanton på foder, och mörkare fönsterbågar. Bild TB-gruppen/INOBI.

Sammanfattning

En sammanfattning av det nu aktuella konceptet i förhållande till gällande plan:

- Den sammantagna effekten av att hotellet placeras något högre ska inte överdrivas. Effekten förefaller mer påtaglig på nära håll, dvs. det avstånd som de flesta illustrationer visar, än på det mycket längre avstånd där man kommer se det i sitt landskapsammanhang. Höjdförändringen får anses marginell sett ur ett större landskapsperspektiv. Riktmarke bör vara att hotellet visuellt inte sticker ovanför bakomliggande bergshorison, sett på avstånd, exempelvis från Gullholmen mitt emot. Konceptets nockhöjd på omkring +20 m klarar detta.
- Avvikelsen i höjddled uppvägs av den positiva effekten av att inte spränga.

- Det frihetliga förhållningsätt man haft i utformningen av både terminalbyggnaden och bostadshusen, sett i relation till begreppet "lokal byggnadstradition", skulle teoretiskt kunna peka på att man skulle kunna fortsätta på den vägen. Det är dock inte fallet. Anpassning till traditionellt byggande är fortsatt nödvändigt, eftersom det skapar ett bättre visuellt sammanhang med den övriga bebyggelse, varifrån hotellet kommer vara väl synligt. Som visats tidigare ingår hotellet i samma visuella sammanhang som den traditionella bebyggelsen. Anpassningen genom att förhålla sig till traditionellt byggande har blivit prövad och funnits lämplig i planprocessen för gällande detaljplan. Att avvika från traditionellt byggande i ett för denna plats mycket väl synligt läge har prövats i och med de nya bostadshusen. Trots att de har en viss generell landskapsanpassning, så avviker de uppenbart från det visuella sammanhang de ingår i (se bild överst sid 17), ett visuellt sammanhang där även den traditionella bebyggelsen ingår. Slutligen påpekas i värdebeskrivningen för riksintresset 4 kap hur viktig upplevelsen av värdena i riksintresset är. Det finns alltså skäl att bibehålla kravet på "stor hänsyn till lokal byggnadstradition".
- Konzeptets tolkning av anpassning till traditionellt byggnadssätt är rimlig mot bakgrund av hur större besöksmålsanläggningar i Bohuslän historiskt sett har utformats.
- Även en väl synlig placering har förankring i hur sådana byggnader placerats.
- Att göra anläggningen vit skulle dock i onödan öka denna synlighet, och mer dämpade kulörer är lämpliga. Det finns goda historiska förebilder att utgå från för färgsättning, något som bör inkluderas i begreppet "hänsyn till lokal byggnadstradition". Att utöka planens nämnda kulörer även till vitt är inte lämpligt, däremot bör det kompletteras med fler andra kulörer.

Konceptet från TB-gruppen / Inobi har en viss grundform (få men större huskroppar), en viss placering (utan sprängning) och en viss grundarkitektur (traditionellt anknuten). Det är rimligt att anta att det kommer ske förändringar inom ramen för dessa grunder om och när projektet utvecklas. Ovanstående kan antas gälla även för sådana variationer, så länge grundtemat är densamma.

Källor

Detaljplaner

Detaljplan för del av LAVÖN / TUVESVIK Utökad färjeterminal, Orust kommun, Västra Götalands län. Upprättad 2006-03-15 Justerad 2006-05-22

Ändring av gällande detaljplan för del av LAVÖN / TUVESVIK Utökad färjeterminal, Orust kommun, Västra Götalands län. Upprättad 2015-01-26 Reviderad 2015-03-26

Rapporter

Kustområdet och skärgården i Bohuslän - en värdebeskrivning av ett nationallandskap enligt 4 kap miljöbalken. *Länsstyrelsen i Västra Götaland Rapport 2000:8*

Riksintressen för obruten och högexploaterad kust - Analys av värdebeskrivningar i Bohuslän. *Länsstyrelsen i Västra Götaland Rapport 2015:44*

Annat

Nytt hotell vid Tuvesvik. Arkitektoniska ställningstaganden. TB-Gruppen / Inobi 2023-09-27

Tekniska och administrativa uppgifter

Bohusläns museum dnr:

23/0299

Län:

Västra Götalands län

Kommun:

Orust

Socken:

Morlanda

Fastighet:

Lavön 2:90 och 2:20

Uppdragsgivare:

Orust kommun

Projektansvarig:

Tomas Brandt